Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 18 — ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1884 — (Ն. Տ.) 6 ՓԵՏՐՈՒԱՐ — 9 ՌԷՊԻԼ, ԱԹԸՐ 1301

ՊԱՅՄԱՆՔ

Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 դուրուշ. երկու անգամի համար 2 դուրուշ է. աւելի անգամերու համար գան սակարկութիւն կրնայ։

Օրագրոյս վերաբերեալ Նամակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն պէտք է ուղղել՝

«Առ խմբագրութիւն ԱՐԵՒԵԼՔ օրագրի»

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ Ղալաթիա, Իզմիրլի օղլու խան, թ. 19.

Իսկ գաւառներէն հետեւեալ հասցէին՝

درعلیه ده‌غلطه ازمیرلی اوغلی خانندن ۱۹ نمره‌لی

غزته اداره‌سی {كلوداري}

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԳԻՐ

40 ՓԱՐԱ — 40 ՓԱՐԱ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պոյսոյ համար	Տարեկան դահեկան	արծաթ	200
« «	Վեցամսեայ «	«	100
« «	Եռամսեայ «	«	50
« «	Ամսական «	«	20
« «	Հատուկ «	«	1
Գաւառաց համար	Տարեկան «	«	240
« «	Վեցամսեայ «	«	120
« «	Եռամսեայ «	«	60
Օտար երկիրներ	Տարեկան ֆրանկ		56
« «	Վեցամսեայ «		28

Իւրաքանչիւր գրկուած լրագրաց համար ծախքը խմբագրութենէն վճարեալ է։

Կ. ՊՕԼԻՍ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՅՈՒՆՈՒԱՐ

Մեր երկուշաբթի աւուր յօդուածով նկատողութեան առինք այն խնդիրն թէ՝ պէ՞տք է տիպել թէ ոչ Ս. Պատրիարքը որ այլ եւս իւր մեկուսացեալ վիճակին մէջ չմնայ։ Բացատրեցինք մի առ մի այն ամէն պատճառներն զորս նկատողութեան առնելով վեսակար կը համարէինք ո՛ և է ճնշում գործել այս առթիւ Ս. Պատրիարքի վրայ։ Այդպիսի ճնշում մը կրնայ գուցէ մինչեւ անգամ չարժառիթ ըլլալ Պատրիարքի հրաժարմանը, մինչ Ազգ. Ժողովը շատ հեռի է այսպիսի դիտաւորութիւն մը մնուցանելէ։ Բայց այս խնդրոյն իրը յարակից Ազգ. Ժողովոյ առեւանը ներկայացաւ Վարչութեան պաշտօնի վրայ մնալու կամ իւր պաշտօնը չշարունակելու հարցը։ Ժողովը այս իրնդիրն եւս իւր որոշման առարկայ պիտի ընէ, ուրեմն մենք ալ յայտնենք մեր գործիքը։ Մեր համոզումն այն է թէ՝ որքան վեսակար է Պատրիարքի վրայ ճնշում գործել, նոյնքան վեսակար է այս պահուս վարչական փոփոխութեան մը ձեռնարկել։ Պարզենք մեր նկատողութիւնները։

Ամէն տեղ, ամէն ժամանակ շատ վատ տպաւորութիւն բրած են ժողովուրդներու վրայ վարչական յաճախ փոփոխութիւնք։ Ընթացիկ գործոց բարւոքմատակարարութիւնը իւր ամենամեծ թշնամին կը համարի այսօրինակ փոփոխութիւններն։ Մեզ համար այսպիսի փոփոխութեան մը հետեւութիւններն այնքան աւելի ծանր կ'ելլան որ նոցա ընծէն անպատեհութեան վրայ կը բարդուի այն դէպքը թէ՝ ազգին գլուխը իւր վիճակին բերմամբ կարող չէ ստանձնել բոլորովին գործոն դեր մը։ Այսպիսի կացութեան մը մէջ ամէն ժամանակէ աւելի կենսական պիտոյք մ'է ունենալ վարչութիւն մը որ զօրաւոր ըլլայ և վստահութիւն վ՝ցնէ։ Նոր վարչութիւն մը չէ կարող, մեր արդի վիճակին բերմամբ, անմիջապէս այդ զօրութիւնը ունենալ։

Նոր Վարչութիւն մը որուն վրայ պարզապէս բերմամբ աւելի մեծ պատասխանատուութիւն կը ծանրանայ քան ուրիշ վարչութեան մը, պիտի պարտաւորի խարխափելով ընթանալ, վասն զի ո՛չ անցելոյն կատարելագործեալ գիտակ է, ո՛չ որոշ գաղափար մը ունի թէ մինչեւ ո՞ր աստիճան կրնայ վստահանալ Ազգ. Ժողովոյ, և ո՛չ ալ թէ զանազան խընդրոց մէջ Պատրիարքի հետ համաձա՞յն է թէ ոչ։ Սիմոն պէյի վարչութիւնը տղատ է այս անպատեհութիւններէն։ Մօտ մէկ ուկէս տարի է պաշտօն կը վարէ և այս միջոցիս զբաղեցաւ այն ամէն կարեւոր գործերովն որք ազգին մասնաւոր հոգածութեան առարկայ են։ Մեծ ուժգնութիւն ամէն կարգի խնդրոց տեղեակ է, գիտէ թէ բանակցութիւնք ի՞նչ վիճակի մէջ են. անցեալը իրեն կատարելագործեալ ծանօթ է և այսպէսով կարող է հաստատ յենարաններու կոթնած գործել։

Ներկայ վարչութիւնը որոշ գիտէ թէ մինչեւ ո՞ր աստիճան կը վայելէ Ազգ. Ժողովոյ վստահութիւնը։ Արդարեւ Ազգ. Ժողովը իւր աջակցութիւնը և վստահութիւնը բնաւ չէ զլացած ներկայ Վարչութեան։ Նա ընտրուած էր մասնաւոր պաշտօն մը կատարելու, այն է ընտրել պատրիարքական Տեղապահ մը. սակայն Ազգ. Ժողովը տեսաւ թէ Սիմոն պէյի Քաղ. Ժողովը լաւ վարչութիւն մ'է, և հարկ չտեսաւ նոր ընտրութեան դիմել։ Այս միջոցիս յուզեւեցան շատ տաք խնդիրներ և Ազգ. Ժողովը թէպէտ առիթի կարօտ չէր իւր վարչութիւնը տապալելու, բայց միշտ ջանադիր եղաւ նորա հետ համաձայնութիւն գոյացնել։

Այս վստահութեան արժանանալու համար Սիմոն պէյի վարչութիւնը իրաւունքներ ունէր։ Վարչութեան առենապետը միշտ ցոյց տուաւ պետական անձի մը կենսական համարուած յատկութիւններն։

Յարաբերութեանց խնդրոյ մէջ, այն խնդրոց որ մեր լեզուաւ փափուկ խնդիրներ կը կոչենք, Սիմոն պէյի վարչութիւնը կատարեալ համաձայնութեամբ գործեց Ս. Պատրիարքին հետ։ Այսպիսի համաձայնութեան մը օգուտներն այնքան ակներեւ են որ նոցա վրայ խօսելու հարկ չկայ։

Ուրեմն ի՞նչ հարկ, ի՞նչ պէտք նոր վարչութեան մը։

Վարչական փոփոխութենէ մը կը ծագին ուրիշ այնպիսի անպատեհութիւններ որք նախապզուշութեան արժանի են։ Մը ձեռքերու պիտի վստահինք մեր գործոց հոգը։ Եթէ Ազգ. Ժողովը բաժնուած ըլլար որոշ կուսակցութեանց նախապէս, նախքան քնարութեան ձեռնարկելն կը գիտնայինք թէ ո՞վ պիտի յաջողիլ հրաժարողին։ Յայտնի կուսակցութեան պարագլուխներն։ Բայց մինթէ այժմ այդ վիճակին մէջն են։ Պատասխանը յայտնի է։ Ո՛չ կուսակցութիւն ունինք, ո՛չ բաժանում, հետեւաբար անծանօթ է մեզ ապագայ Վարչութիւնը։ Միւս զդոյշ կեցանք անծանօթէն։

Իսկ Վարչական փոփոխութեան մը հետեւութիւններն շատ աւելի ծանր կ'ելլան երբ մէկ կողմ դնելով մեր ունեցած օրէնքներն, դիմենք բացառիկ միջոցներու և ընտրենք Խառն Ժողով մը։ Ի՞նչ հարկ կայ, ի՞նչ պատճառ կայ, եթէ մինչեւ անգամ վարչական փոփոխութեան մը պէտքը տեսնուի նոր Վարչութիւնը չընտրել Սահմանադրութեան տրամադրութեանց համեմատ։ Սահմանադրութիւնը մեր մեծ ապաստարանն է և եթէ չենք ուզեր ենթարկուիլ անխորժ պատահարներու, պէտք է չչեղնինք Սահմանադրութեան տրամադրութիւններէն։ Եթէ այսօր մէկ կողմ դնելով Սահմանադրութիւնը, օ տակար սեպենք յանձնել մեր գործերն Խառն Ժողովոյ մը, շատ կարելի է որ օր մը այդ Խառն Ժողովը ուրիշ առթիւ ալ ընտրուի։

Ուրեմն եթէ վարչական փոփոխութեան հարկ մը չենք տեսներ բայց պէտք է Ժողովոյ պակասած անդամոց տեղն նոր ընտրութիւններ ընել աւելցնելով անոնց վրայ այնպիսի անդամներ, որ Ժողովին համար նոր ոյժ համարուին։

Իսկ կրօն. Ժողովն քայքայեալ վիճակի մէջէ։ Ազգ. Ժողովը կարող է այնպիսի ընտրութիւններ բնել որ ամէն կերպով դոհացուցիչ նկատուին և Քաղ. Ժողովոյ հետ միասին կարենան լաւ ուղղութիւն տալ ազգային գործոց։

Ուրեմն ո՛չ ճնշում Պատրիարքի վրայ, ո՛չ վարչական փոփոխութիւն։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՌՈՒՍԻԱ

Ռուսիոյ ազատական գլխաւոր թերթը, խարխնեալ Կոլոս լրագրոյ տեղը բռնող Ռոսսէ Քոսիէրը, Ներքին գործոց նախարարութենէն երկրորդ ազդարարութիւն ստացած է։ Տարօրինակ պատճառներով լրագրեր կը պատժուին ի Ռուսիա, բայց Ռոսսէ Քոսիէրի դէմ կառավարական ամբաստանութիւնն ամենէն տարօրինակը կրնայ նկատուիլ, քանի որ ամենէն վերացականն է։ Թերթն յանցաւոր է, «Որովհետեւ սխալ գաղափարներ կը ներմուծէ ժողովրդեան մտաց մէջ», և ընդհանրապէս երեւան կը բերէ այնպիսի միտում մը, որուն չկրնար թողտուել կառավարութիւնն»։ Եթէ յետ այսորիկ Ռոսսէ Քոսիէր չուզէր իւր այս թերութիւն, քանի մը ամիս եւս պիտի դադրի։ Բայց երկրորդ ազդարարութիւնն ալ պատիժ մ'է, և այս օրերս երեք լրագրեր միանգամայն ենթարկուած են նոյն պատժոյ։ Ռոսսէ Քոսիէրն ինք վերջին երկու տարիներու մէջ 7 ամիս դադրած է Ներքին գործոց նախարարին հրամանաւ։ Այս աննըպատաս պայմանաց մէջ լրագրեր իրենք իրենցմէ կը մարին Ռուսիոյ մէջ։ Այս կարգէ կրնայ համարուիլ ի Վլատիկաւկաս հրատարակեալ Թերեւ լրագիրն, որ չկրնար յարատեւել, բան որում Գրաքնինչը Տիֆլիս փոխադրուած է, և լրագրատերը պարտաւոր է ամեն օր փորձերը ղրկել Տիֆլիս՝ քննուելու համար նախապէս,— կարգադրութիւն մը, որ անհնար կ'ընէ որ եւ է թերթի կանոնաւոր հրատարակումը։ Հեռագիրը կը ծանուցանէ թէ Թերեւի խմբագիրը բողոք բարձած է Ռուսիոյ Ծերակոյտին՝ Կաւկասեան վարչութեան իւր իշխանութիւնը չարաչար գործածելուն դէմ։

Բայց անգլիական լրագրե՛ր հեգնութեամբ կը յիշեն Ռուս գրաքննութեան առաւել անտեղի որոշումներն։ Օրինակի համար, տարիներէ հետէ ռուսական գրքոյներու մէջ անգլիերէն ուսուցանող Անգլիացի մը կ'ուզէ պարբերական փոքրիկ թերթ մը հրատարակել ի գործածութիւն անգլիերէն ուսանող տղայոց, և առաջին թիւը կը ներկայէ Գրաքննիչին։ Թերթը կը պարունակէր միայն կարճ պատմութիւններ, և ծաղկաքաղներ երեւելի մատենագրերէ, ընդ որս պատմութիւն մը Համլէդի և Ուրուականին։ Գրաքննիչն առարկեց թէ Շէքսպիրի հանրածանօթ Համլէդ ողբերգութիւնն այնչափ վնասակար գրուած մ'է որ պատուաւոր պատանեաց ձեռք չկրնար տրուիլ։ Նաեւ կարգ մը սովորական բառեր վերցունելով, անոնց տեղ իւր ուզած անգլիերէն գլխովին անպատշաճ հոմանիշները դրաւ։ Հետեւապէս, թերթը չկրցաւ հրատարակուիլ, և իւր հարիւրաւոր նորուս բաժանորդը իրենց անգլիերէնի ծանօթութիւնն աւելցնելու անմեղ միջոցէ մը զրկուեցան։

Ֆրանսացի ուսուցիչ մ'եւս, որ Բեդրսպուրգի կառավարական վարժարանաց միոյն մէջ իւր լեզուն կը դասախօսէր, Ֆրանսական դրականութեան փոքրիկ դաս դիրք մը կ'ուզէ հրատարակել։ Բայց Գրաքննիչն առարկութիւն կ'ընէ հռչակաւոր ֆրանսացի մատենագրի մը մէկ պարբերութեան դէմ, ուր սա բառեր կ'երեւին. — «Իմ բնութեանս վեհափառութիւնը»։ Գրաքննիչը կը պնդէ թէ «վեհափառութիւն» բառը միայն Կայսերաց և պսակազարդ գլխոց համար կրնայ գործածուիլ, և կը պահանջէ որ դասատուն խեղաթիւրեալ բնագիրն՝ ուրիշ բառ մը դնելով։

Այս օրինակաց վրայէն կարելի է գաղափար մը կազմել ազատութեան ատենիսանին վրայ զոր Զարին հպատակները կը վայելեն այժմ։ Տիսուր երեւոյթ մ'է որ, նոյն համեմատութեամբ որով Ռուս կառավարութիւնը ժողովրդին ազատութիւնները կը սեղմէ, քաղաքական ոճիրները կը շատնան, և Ոչնչականութեան նման պարաւելի շարժում մը ոյժ և հաստատութիւն կը դնէ հասարակութեան ամեն դասուց մէջ։ Եթէ ըստոյգ է այն լուրը թէ կոմս Լորիս Մելիքօֆի վերստին գործոց գլուխը պիտի կոչուի, պէտք է հետեւցնել թէ Ալեքսանդր Գ. Կայսրն ինքզինք Դոքդոյներու, Բոպէտենոսէֆներու և Խաղքօֆներու ազդեցութեան խօսքերուն։ Մեծ դուրդներէն ազատագրելու և իւր ժողովրդոց ալ քիչ մը ազատութիւն տալու պատշաճութիւնն և հարկաւորութիւնն զգացած է. որովհետեւ կոմս Լորիս Մելիքօֆի ծանօթ է իբրեւ ազատական հաստատութեանց բարեկամ քաղաքագէտ մը, որ երբ վարչութեան գլուխն էր, կը փորձէր ազատական մեսօրինութեամբք զինաթափ ընել Ոչնչականութիւնը, թէպէտ իւր խորհուրդները լրմամբ ի գործ դնելու չափ իշխանութիւն չունէր։ Պէտք է ուրեմն մաղթել որ այդ լուր և այս հետեւութիւն ստուգութիւն դանեն։

Պ. ՌՈՒՀԷ

Պ. Ռուհէի մահուամբ, Ֆրանսա կորցուց Կայսրութեան մեծագոյն քաղաքագէտն և հզօրագոյն պաշտպանը։ Կայսրութիւնն ինկաւ, Նաբոլէոն Գ. մեռաւ, դահաժառանգ կայսրորդին սպանեցաւ, և այսօր կը վախճանի Կայսրութեան ամենէն ազդեցիկ աչխարհավարն, որ իրաւամբ կը յորջորջուէր երբեմն «Փոխ-Կայսր»։ Պ. Ռուհէ 1814 նոյ. 30ին ծնաւ ի Ռիոն։ 1848էն առաջ, այդ քաղաքի նշանաւորագոյն փաստաբանն էր, և տաղանդով պաշտպանեց քանիցս լրագրական դատեր, դրեւոյ ազատութիւնը չատագովելով։ 1848 փետրի յեղափոխութենէն յետոյ, որ Լուի Ֆիլիպի թագաւորութիւնը կործանեց, Պ. Ռուհէ 48,282 քուէով երեսփոխան ընտրեցաւ, հետեւեալ տարին ալ վերընտրեցաւ 54,115 քուէով։ Երբ հրաժարեցաւ Լուի Նաբոլէոնի առաջին նախարարութիւնն, ում կը նախագահէր Պ. Օտիլոն Պարոյ, Պ. Ռուհէ սա յաջորդեց, իբրեւ դատական նախարար։ Իւր այս դրից մէջ, յառաջի Խորհրդարանին, փետրի յեղափոխութիւնն աղէտ մը հռչակեց, և Ջերմապէս պաշտպանեց մայիս 31ի օրէնքն, որ ընդհանուր քուէարկութիւնը ը սեղմեր։ 1851 յուլ 18ին հրաժարեցաւ պարսաւանաց քուէի մը վրայ, բայց քանի մը օր ետքը նոր պաշտօնակիցներով վերադարձաւ։ 1852 դեկտ. 2ի Պե՛ տական հրաւիրագրոյ, իշխանութեան անցաւ դատական նախարարի պաշտօնով։ Յաջորդ տարին Պետական խորհրդոյ դերնախագահ եղաւ, և 1855 յունիս 18ին Ծերակոյտի անդամ անուանեցաւ։

ԹԵՐԹՕՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ

13

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲԱՐՔԵՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԱՌԱԳԱՍՏ. — ԱՐԿԱՆ ՏԵԼԵՄԱՔԱՑ.

Վերջապէս ինք ալ կոթեցաւ նաւուն ետեւի կողմի վանդակապատին, թէպէտ մի և նոյն պատճառները չունէր։ Անդ տատանումն աւելի զգալի էր. բայց օգը մեղմ էր և երկինք հիանալի։ Փոսփորափայլ թեթեւ մառախուղ մը, ջրոյ լուսատու փոշիի մը պէս, պատուհանին թաւալումէն վեր կը բարձրանար, որոյ ահաւոր դղրդիւնը խուլ սարսուռ մը կը տարածուէր բովանդակ շրջեանին վրայ։ Այս տեղը մասնաւոր արբեցութիւն մը կը պատճառէր. այս կատաղի շարժումը տեսակ մը խաղաղ հիացմունք կը յանգէր. դէսի պրոտոյը մեղմ էր, ինչպէս ջրվէժի մը ափանց վրայ։

Օ՜, ըսաւ Տելեմաք, մարդ հոս հանդիստ չունչ կ'առնու. սակայն որչափ հաճոյական բան մը պիտի լինէր, եթէ անոր (Սոֆիի) հետ դրանուէի...։

Հառաչանք մ'արձակեց, ուրիշ բանի վրայ խորհիլ ջանալով։

Իւր մօտէն հառաչանք մը պատասխանեց իւր հառաչանքին, եւ մարդկային ձեւ մը, դիշերուան մէջ գրեթէ անտեսանելի, հեռացաւ նրատարանէ մը որդ վրայնստած էր, մինչ Տելեմաք մտածմանց մէջ ընկղմած էր։

— Ներեցէք, Տիկին, մրմնջեց Տելեմաք, կին մը տեսած լինել կարծելով և իւր քաղաքավարական սովորութեանց հետեւանքով։ Կը յուսամ թէ ձեր հանգստութիւնը չեմ խանգարեր։

— Ո՛չ. պարո՛ն..., պատասխանեց քաղցրագոյն եւ դողդոջուն ձայն մը։

Սակայն անծանօթ կինը քիչ մը չափազանց աճապարանքէ հեռացած էր նստարանէն և քիչ մնացած էր որ նաւին տատանման պատճառ լինար, եթէ բարեբաղդաբար Տելեմաք կէս ճանրան գտնուելով չբռնէր զայն։ Տելեմաք և անծանօթ կինն՝ իրար բռնած՝ ոկան երերալ նաւուն տատանման հետ, որով երիտասարդը չկրցաւ թողուլ անծանօթուհւոյն մէջքը, ոչ ալ այս վերջինը դժկամակութիւն մը կրցաւ յայտնել։ Վերջապէս, երբ իրենց հաւասարակշռութիւնը վերստացան,

— Կը վախնամ՝, օրիորդ, ըսաւ Տելեմաք, թէ նեղութիւն պիտի կրէք մինչեւ որ խուցերուն սանդուղը հասնիք. կուզէ՞ք ընդունիլ թեւս՝ այս փոքրիկ ուղեւորութեան համար։

Ոչ ոք գիտցաւ թէ յետոյ Տելեմաք ի՞նչ պատճառաւ օրիորդ մը նրկատած էր անծանօթուհին, սակայն անոր մէջքը բռնելէն յետոյ, թէպէտ ի սկզբան տիկին կոչած էր, այս բանաձեւն աւելի յարգական երեւելով իրեն։

Անծանօթուհին՝ հանդերձ չնորհակալեօք՝ պատասխանեց թէ կը փափաքէր դեռ քանի մը վայրկեան օդառնուլ։ Տելեմաք պատասխանելով, դարձեալ իւր թեւն առաջարկեց և վերջապէս ընդունեալ տուաւ։

Տելեմաք քանի մը քայլ առնելով հանդերձ, կը ջանար յիշել թէ ո՞ր տեսած էր իւր այս անակնկալ ընկերուհին, վասն զի անոր ձայնն անծանօթ չէր իրեն։

— Այս ձեր առաջին ուղեւորութիւնն է, օրիորդ, ըսաւ վայրկեան մը յետոյ, բան մ'ըսել ուզելով։

Արդարեւ իւր առաջին ուղեւորութիւնն էր և շոգենաւին առաջին շարժումներն, առանց բոլորովին հիւանդացնելու զայն, քիչ մը դլուխը ծանրացուցած էին։

Հինգ վայրկեան պտոյտ մը յետոյ, առանց իրարու դէմ կարեւաւ որոշելու, ճշմարիտ համակրութիւն մը կ'զդային իրարու համար։ Տելեմաք վերջապէս ձայնէն ճանչած էր շոգենաւին մէջ գտնուող երկու մանր աղայոց վարժուհին։ Քիչ քիչ օրիորդն անոր պատմեց իւր պատմութիւնն, որ պարզ և տխուր էր։ Իւր հայրն, որ Պոսթընցի հարուստ վաճառական մ'էր, սնանկացեալ վիճակի մէջ մեռած էր, առանձին և անապրուստ թողլով իւր որդին։ Ինք ընդունած էր առաջարկն Տիկին Շիւմէյքերի, Դերմանացի դերձակի մը կինն, որ նոյնպէս սնանկութիւն հրատարակած էր, բայց աւելի ճարտարութեամբ քան Ամի՛ հայրն, — Օրիորդին անունն Ամի էր, — վասն զի իւր երկու հարիւր հազար տոլարով կրցած էր Անգլիա փախչիլ, և իւր պարտատէրերն իսկ շատ ճարտար գտած էին անոր այս վարպետութիւնն։ Տիկին Շիւմէյքեր մեծ թոշակներ չէր տար. բայց ինք, իւր աշակերտաց ֆրանսերէն, անգլիերէն, իտալերէն, երաժշտութիւն, թուագիտութիւն, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, դիցաբանութիւն սովրեցնելով հանդերձ, ինչպէս նաեւ չենջելով իրենց մատներուն մէջ, որ միւս ուսումներէն աւելի գժուարին կ'երեւէր, նաեւ միտք ունէր իւր պարապոյ ժամերէն և Եւրոպիոյ զանազան մասանց մէջ իւր բնակութենէն օգուտ քաղել խնդրնք կատարելագործելու համար լեզուաց եւ գիտութեանց մէջ, որպէս զի քանի մը տարիէն կարենար հարկային ուսուցիչ մը լինել, Աստուծոյ օգնութեամբ։

Օրիորդը կը խոստովանէր թէ իւր աշակերտաց մայրը բարի բնաւորութիւն մը չունէր և իւր աշակերտներն իսկ յաճախ ամենէն կեղծաւոր և ամենէն անհաճոյ խաղեր կը հնարէին իրեն դէմ։ Բայց կը յուսար թէ ժամանակ անցնելէ յետոյ, սիրելի պիտի լինէր անոնց։ Մնաց որ ոչ ոք անթերի է։ Այն օրն իսկ, իւր մեկնելուն վրայ մեծապէս արբրած, այս տղայքը վայրկեան մ'անփոյթ թողելու պակասութիւնը գործած էր, որք կրնային գլխովայր իյնալ նաւուն ծակերէն միոյ մէջ։ Այս անփութութեան պատճառը սա էր թէ իւր սիրան յանկարծ ելած էր այն պահուն, յորում իւր հայրենի երկիրն անհետեւոյթ կը լինէր ալեաց ներքեւ։ Սակայն և այնպէս Տիկին Շիւմէյքերը արդար պատճառ մը գտած էր գանգատելու և զայն յանդիմանելու, քանի մը կծու խօսքերով։ Մնաց որ այս խեղճ կինն արդէն շատ հիւանդ էր ծովահարութենէն։

Տելեմաք անկեղծ փափաք յայտնեց որ բոլոր ուղեւորութեան միջոցին Տիկին Շիւմէյքերը երեք անգամ աւելի հիւանդ լինէր։ Ամի անոր երեսը տուաւ իւր անգթութիւնը՝ քաղցրաձայն փոքրիկ քրքիջներով, որք Սոֆիի ծիծաղը կը յիշեցնէին Տելեմաքին։ Իրարմէ բաժնուեցան իբրեւ աշխարհի լաւագոյն բարեկամները։

— Խե՛ղճ աղջիկ... կ'ըսէր Տելեմաք ինքն իրեն, վերջին անգամ մ'ալ շոգենաւին շուրջը դառնալով։ Դեղանի է և աներկայ եմ թէ ոսկեղէն սիրտ մ'ունի։ Բայց ինչո՞ւ համար կապոյտ ակնոց կը կրէ։ Կը կարծեմ թէ ակնոցն իւր մէկ առեւութիւնը ծածկելու կը ծառայէ.... Մեղք...։

Հանդարտօրէն իւր խուցը վերադառնալով, պառկեցաւ և շատ չանցած քնացաւ։ Բայց ամենէ տարօրինակ երազներն եկան տանջել զինքը, Սոֆին ցոյց տալ, աւելի քան երբէք գեղեցիկ և հրապուրիչ, իւր բազկաց մէջ նետուելու պատրաստ, բայց Քրոֆիլ գնդապետին հետ փախչելով, որ զայն Սարաթոկա կը տանէր, մինչդեռ ինք՝ Տելեմաք ունայն ջանքեր կ'ընէր իւր ամուսնական առագաստն փախչելու համար։ Սակայն Քափիթրնիա չոգենաւն կը ջանար Նիակարայի ջրվէժէն վեր ելնել։

(Շարունակելի)

կութիւնը ծածկոյ ցնցոտի մը վրան ունենալով։

դադաթին հոգնացոյցն էր։ Առանց այլ եւս տարակուսելու՝ տուն առրճանակաւ ածել սկսայ։ Այս անակնկալ ծեծը զարհուրեցուցիչ [illegible] ն, և առաւել ա-

Որովհետեւ բաւական ժամանակ անցաւ մինչեւ որ պաշտօնի մնայ, երկու

ջոյ նշմարեցի դէտի ինչ ընդհանուր ժամանակ միանգամայն [illegible] Ժաղուհոյն։

[illegible] — [illegible] ղութիւնք)։

Յուլիս 11 Դ[illegible] — [illegible] դարձակ (Բ. Յասու.)։ — Հոսկերէն

Իւր վարչութեան օրով առեւտրական մեծ և բարերար յեղափոխութիւն մը կատարեցաւ, այն է՝ Ֆրանսայի և Անգլիոյ միջեւ Ազատ Փոխանակութեան հաստատումը, զոր կնքեցին 1860 յունուար 22ին՝ Ֆրանսայի կողմէ՝ Պ. Պ. Ռուհէ և Պարօշ, և Անգլիոյ կողմէ՝ լորտ Ռուլի և հրաշակաւոր առաքեան Ազատ Փոխանակութեան, Պ. Ռիչարտ Քոպդընի։ Յաջորդ տարին Պ. Ռուհէ նոյն ազատական հիմանց վրայ կնքեց առեւտրական դաշնագիրն ի մէջ Ֆրանսայի և Պելճիոյ։

Նախարարական այլ և այլ պաշտօններ վարելէ յետոյ, 1860 հոկտ. 18ին, երբ Պ. Պիրոյ մեռաւ, Պ. Ռուհէ Նաբոլէոն Գ.ի գլխաւոր նախարարն եղաւ, և սկսաւ Կայսրութեան արարքը պաշտպանել Խորհրդարանին մէջ իբրեւ առաջնակարգ ատենաբան կառավարութեան։ Ամենածանր պարագայներ հինգ տարի շարունակ առատատուիմներ ընծայեցին Պ. Ռուհէի, այս կարեւոր դիրքի մէջ նշանաւոր ձիրքեր ի հանդէս բերելու։ Հանրապետական և մարքսական ամենէն անուանի ատենաբանները էին Պ. Ռուհէի հակառակորդները։ Նաբոլէոն Գ. Կայսեր նախարարապետը պաշտպանելց Մէքսիքայի ձախող արշաւանքն, աշխատելով թեթեւցնել այն արդար պարսաւանաց բեռը, որ այդ առթիւ կը ծանրանար Կայսրութեան վրայ։ Պ. Ժիւլ Ֆաւր և Պ. Ռուհէ չորս նստաշրջաններու մէջ շարունակաբար նոյն խնդիրը նիւթ բրին ատենաբանական ջերմ կռիւներու, որք բոլոր Եւրոպիոյ մէջ արձագանգ դտան։ Դերմանիոյ գործոց մասին ալ, Պ. Ռուհէ պարտաւորեցաւ արդարացնել Կայսրութեան անգործութիւնը՝ Բրուսիոյ և Աւստրիոյ զօրաց կողմէ Տանիմարքայի դքսութեանց գրաւման հանդէպ, որ տեղի կ'ունենար հակառակ դաշնագրոց (1863ին,) ինչպէս նաեւ Կայսեր սպառնալից դիրքն ու յայտարարութիւններն Աւստրօ-Բրուսիական պատերազմին քիչ առաջ, որ յանկարծ վերջացաւ ի Սատովա, Աւստրիոյ պարտութեամբ։ Պ. Ռուհէ պարտաւորեցաւ բեմին վրայ կը-ուիլ Պ. Թիերի նման խորհրդական մրցմանց քաջավարժ ատենաբանի մը դէմ, երբ անուանի պատմաբանն ու քաղաքագէտն, իւր երկարադոյն բանախօսութեանց միոյն վերջն, որ փաստերով ու պաշտօնական վիճակագրութեամբ լի էր, կը համարձակէր Կայսրութեան երեսն ի վեր արձակել սա խիստ որչափ արդար վճիռն «Սբ. Եղ. էն ՀԷ՞Յ ՅԼԷՍ ՈՐ ԷՔՕՐԾԷԼԷ»։ Եւ երբ կը պահանջուէր որ Հռոմ Իտալիոյ թողուի, Պ. Ռուհէ արտասանեց այն հանրածանօթ «Երբէ՛ք» բացագանչութիւնն, որ այնչափ հռչակ գտաւ ժամանակին, մանաւանդ Իտալիոյ մէջ, մտքերը գրգռելով և պատրաստելով վերջին հարուածը տալու այդ յետադիմական գաղափարին, ջնջելով Պապին աշխարհային իշխանութիւնն և զՀռոմ միացուցանելով Իտալական Թագաւորութեան հետ։

1867 տարւոյ սկիզբը, Նաբոլէոն Դ. Կայսրը սահմանադրական ինչ ինչ փոփոխումներ առաջարկող նամակ մ'ուղղեց առ Նախարարութիւնն, որ խմբովին հրաժարեցաւ։ Բայց Պ. Ռուհէ քիչ յետոյ գործոց գլուխը վերադարձաւ, միանդամայն իբրեւ ելմտական նախարար։ Պ. Ռուհէ, կայսերական առաջարկութեանց առթիւ լրագրութեան և հանրային գումարմանց օրէնքներուն վրայ ծաւալած վիճաբանութեանց մէջ քանիցս յայտարարեց թէ Ֆրանսա նոյնչափ և մինչեւ իսկ աւելի ազատութիւններ կը վայելէ որչափ պէտք ունի, և թէ անկէ աւելին վնասակար է։ Պ. Ռուհէի այս և ուրիշ պատմական խօսքերը ցոյց կուտան թէ իւր քաղաքականութիւն, թէպէտ պարագայից յարմար, խորունկ չէր սակայն, և իւր միտք, թէպէտ փաստաբանական ձիրքերով օժտեալ, իմաստասիրական աւելի հանդարտ և աւելի անկողմնակալ ուղղութիւն մը չունէր։ զի ժամանակակից պատմութիւնը բան մը այնչափ յայտնապէս սուտ չէ հանած որչափ «Փոխ-Կայսեր» այս մեծադղորդ խօսքերը։

Պ. Ռուհէ իւր ծառայութեանց համար ամեն տեսակ պատիւներու արժանացաւ իւր Կայսերական Տէրոջ կողմէ, որոյ իշխանութեան դէպ ի վերջերը գործէ քաշուեցաւ, տեղի տալով իւր մեծ հակառակորդին Պ. Էմիլ Օլիվիէի, որ տեսակ մը դասալքութեամբ կայսերական կառավարութեան յարած էր։ Սէտանի ապետին վրայ, պ. հ մը Լոնտոն ապաստանեցաւ, և Պոնապարդէանց ի պաշտպանութիւն՝ հրատարակութիւններ բրաւ։ Պ. Կամբէդայի հետ ալ վէճեր ունեցաւ Կայսրութեան ապարքներուն առթիւ։ Պոնապարդեանք զինք Երեսխոսան քնարեցին, և այսպէս Պ. Ռուհէ մինչեւ վերջին տարիներս աւելի կամ նուազ մասնակցեցաւ իւր երկրին հանրային կեանց, բայց դահաժառանգ կայսրդոյն մահուան վրայ, դրեթէ բոլորովին ձեռնթափ եղաւ հանրային գործոցմներէ, այնպէս որ, երբ մեռաւ, իւր հայրենակիցք ոչ եւս կը մտածէին իւր վրայ։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վանէն գրուած նամակ մը կիմացուի, թէ տեղական կառավարութեան կրթական նորակազմ Խորհուրդն գարձեալ ստիպմամբ կոչանցիկ Ազգային Առաջնորդարանէն՝ հայկական վարժարանաց դասագիրքերն ու ուսմանց յայտագրերն առինքն զրկել, որպէս զի քննէ, և դասատուներն իրեն ներկայացունել, որպէս զի պէտք եղած հրահանգներն տայ։ և թէ Առաջնորդարանը, որ յիշեալ Խորհրդոյն այս պահանջմունքն արդէն ի Պատրիարքարան գրած է և հրահանգի սպասէ, երկրորդանգամ ծանուցանելով՝ խնդրած է փութացունել ի՛նչ հրահանգ որ պէտք է։

Կարծեմք, թէ այս տեղեկութեանց մէջ եթէ ոչ չափազանցութիւն դէթ թիւրիմացութիւն կայ։ որովհետեւ բոլորովին նոր բան մ'է հայկական վարժարանաց դասատուաց ուղուիլն, հրահանգ առնլու համար։

Ոմանք կը հարցընէին մեզ, թէ ի՛նչ է այն կարգադրութիւնը, զոր Ազգային Վարչութեան Քաղաքական ժողովն բրած է վերջին նստին մէջ՝ Կրեսէի Քանտիա քաղաքի Ազգային եկեղեցւոյ և կալուածոց անկորուստ պահպանութեան համար։ Հետամուտ լինելով իմացանք, թէ որոշուեր է գրել առ Վսեմ. Ֆօթիատէս փաշա կուսակալ Կրետէի, որ մայրաքաղաքս կը գտնուի այժմ, և Նորին Վսեմութեան պաշտպանութիւնը խնդրել։

Իսկ Կրետացի Թուրքին՝ որ մերը հետ իբր թէ յատկապէս մայրաքաղաքս եկած է կալուածոց վիճակն մեր Պատրիարքարանի խմցունելու համար, և փոխարինութիւն կը պահանջէ, Քաղաքական ժողովոյ կողմանէ պատասխան տրուեր է թէ փոխարինութիւն սուտ ու իրաւունք չունի, քանի որ նոր բան մը չծանուցանէր, և քանի որ այդ կալուածոց վիճակն արդէն քաջայայտ էր Պատրիարքարանի։

Պիէր Ճիկի Թիւրքմէն գիւղէն գանգատներ կհասնին ի Պատրիարքարան, թէ Հռոմէական ազգայնոց Հ. Օգոստինոս վարդապետն Հայոց մէջ խրոմութեան որոմն կցանէ, ապօրինաւոր պսակներ ձեւացունելով և այլ անկարգութիւններ գործելով։ Այս առնին անգամ չէ, որ մեր Պատրիարքարանը յիշեալ վարդապետին համար գանգատներ կլսէ։ Քանիցս հռոմէական ազգայնոց Գեր. Պատրիարքին հաղորդուած, և խնդրուած է որ ուղղութեան յորդոր տրուի յիշեալ վարդապետին, սակայն վարդապետն ցարդ անարգել կշարունակէ իւր խռովայոյզ շահատակութիւնները։

Եկեղեցական Համագումար ժողովն երկուշաբթի աւուր նստին մէջ հետեւեալ մօրինութիւններն բրաւ։

Որովհետեւ Կիլիկիոյ կաթուղիկոսական խնդրոյն համար կարգեալ յանձնաժողովն տակաւին պատրաստած չէր տեղեկագիրն՝ յանձնարարեց փութացունել զայն։

Ատանայէն Կիլիկիոյ Կաթուղիկոսին դէմ Պատրիարքարան եկած գանգատանաց հանրագիրն որոյ պարունակութեան վրայ ինչ ինչ տեղեկութիւններ տուած եմք արդէն, համագումար ժողովին յանձնուած ըլլալով՝ ժողովն որոշեց որ Կիլիկիոյ կաթուղիկոսական յանձնաժողովն քննէ նորա մէջ պարունակեալ կրօնական կէտերն և տեղեկագրէ, և միւս կողմանէ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն ալ Կիլիկիոյ կաթուղիկոսէն և Ատանայի արժանահաւատ ազգայիններէ բացատրութիւն ուզէ հանրագրոյն մէջ նշանակեալ գայթակղական եղելութեանց համար, և ապա Համագումար ժողովն անօրինէ զարժանն։

Ժողովն իմանալով, որ Կիլիկիոյ Կաթուղիկոսէն Եպիսկոպոսացեալ Ե դիշէ վարդապետ Դաղանճեան՝ Եէնի գավառի եկեղեցւոյն մէջ Պատարագ մատուցած և Պատրիարքարանի դէմ նախատանօք խօսած է, և Սայ Ներսէս վարդապետ Դուրուչէշմէի եկեղեցւոյ մէջ Զբօրհնէ.քի հանդէս կատարած է առանց հրամանի, որոշեց այս երկուքն իսպառ արգելուլ եկեղեցական պաշտամունքէ, և ազգային լրագրաց միջոցաւ հրատարակել այս որոշումն։

Ցանձնաժողով մը ընտրեց՝ Ծնեալց, պսակելոց և փոխամուսնելոց արձանագրութեան նոր ցուցակի ձեւ մը պատրաստելու համար։ Արդէն ձեւ մը յօրինուած և ի գործադրութիւն դրկուած էր վարչութեան կողմանէ, սակայն քահանայական դասն դիտողութիւն բրած էր սոնոր դէմ, գործադրութիւնը դժուարին դտնելով և կրօնական իրաւասութեանց սեղմումներ տեսնելով։ Այս յանձնաժողովին անդամք են Տ. Սիմէոն Եպիսկոպոս Սէֆէրեան, Տ. Կարապետ վարդապետ Բագրատունի, Տ. Սուքիաս քահանայ Մայր եկեղեցւոյ, Տ. Արիստակէս քահանայ Սամաթիոյ, Տ. Կարապետ քահանայ Գուրդունճեանց։

Համագումար ժողովն վերստին պիտի գումարի երկու շաբաթէն։

Ազգային ժողովոյ Մայր – Դիւանն՝ խորհրդակցութեամբ Քաղաքական ժողովոյ դիւանին հետ, որոշեց Երեւ. ժողովոյ յատկիկայ նիստ, փոխանակ այս ուրբաթ աւուրյատկիկայ ուրբաթ փետրվ. 7 գումարել։

Զայս որոշում հաղորդելով Ձեզ ի հրատարակութիւն,

Մնամ

Ազգային ժողովոյ

24 Յունվար 1884 Ատենապետ

Կ. Պոլիս Գ. Ղազարեան

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ԱՐԵՒԵԼՔ»ի

Ցրապիզոն, 18 Յուն. 1884

Ծովային հանգիստ ճամբորդութեամբ մը երկէ ժամանեցինք այսր։ Այսօր հապիւ պատրաստուած էինք Ազգային վարժարանները այցելելու, յանկարծ լսեցինք տեղւոյս Գեր. Առաջնորդ Մատթէոս սրբազանի վախճանին։ Գեր. Մատթէոս սրբազան երկու ամիսէ ի վեր անկողնոյ ծառայած է։ Դեռ չկրցի ստուգել թէ ե՛րբ պիտի կատարուի յուղարկաւորութեան հանդէսն։ բայց հաւանականաբար վաղը՝ հինգշաբթի՝ կարելի է որ կարողանան կատարել։

Վախճանելոյն բոլոր կեանքը ինձ ծանօթ չըլլալով, չպիտի կրնամ կենսագրութիւնն ընել, այլ պիտի բաւականանամ վերջին հինգ տարիներուս մէջ ասկից անցնելու առթիւ լսած և տեսածներս գրել։

Մատթէոս եպիսկոպոս առհասարակ տասնվեց հասարակութենէն և պաշտօնական անձինքներէ սիրուած Առաջնորդ մ'էր, մեր ազգայնոց ալ նիւթապէս հարուստ եղող մասն համակիր էր նմա։ եւ որովհետեւ հասարակ ժողովուրդն շատ անտարբեր է հոս, Մատթէոս սրբազան կրցած է այսչափ երկար ժամանակ առաջնորդել տեղւոյս և շրջակայներուն։ Նազարեան սրբազան Ցոյն հասարակութենէն ալ սիրուած էր։ այսօր յոյնք դրեթէ իրենց կրպակներն կիսով զոցեր են։

Գալով Գեր. Նազարեանի ունեցած Ազգ. կեանքին, իւր գլխաւոր գործերն կը համարուին սատ, Առաջնորդարանի և անոր տակի կալուածոց շինութիւնքն եւ վերջերս օրիորդական կիսաշէն վարժարանն։ այլոց վկայութեամբ է որ կը տեղեկացրեմք զասնք։

Հայք սատ տարեկան հինգ հարիւր ոսկիէն աւելի հասոյթ ունին կալուածներէ։ բայց դժբաղդաբար մինչև ցարդ չեն ունեցած կանոնաւոր և բարեկարգ վարժարան մը, առաջին կարգի ուսուցիչներ շատ անդամ ունենալով հանդերձ։ լրջամիտք այս մասին կը մեղադրեն հանդուցեալ Սրբազանն, և մեք իսկ քանիցս իւր դէմ տեսնուած ատեն երբ այս մասին դիտողութիւն ըրեր եմք, ժամանակի ոգւոյն անհամաձայն պատասխաններ ստացեր եմք։

Բոլոր հիւպատոսարանք իրենց դրոշակներ կէս պարզած են այսօր, և ընդհանուր սուգ մը կը տիրէ քաղաքիս մէջ։

Շատ կը փափաքէի 2–3 օր ևս մը նալ ատ և յուղարկաւորութեան հանդէսն նկարագրել, բայց որովհետեւ ամենայն ինչ պատրաստ՝ որոշուած է վաղ առաւօտ մեկնիլ։ կը թողում այդ մասն՝ քաղաքիս պատ. թղթակցիդ։

Տեղւոյս մանչերու վարժարանն յանձնուած է Մեղաւորեան էֆէնտիի տեսչութեան որ 450 լիրա Ազգէն ստանալով տարեկան, պիտի կառավարէ։ և որովհետեւ այս ձեռնարկութիւնն դեռ ի խնձարուս է, և մանաւանդ այսօր վարժարանք փակուած ըլլալով չպիտի կրնամ այցելել, բնականաբար ոչինչ ունիմ այս մասին գրելիք։

Տեղւոյս Ընդհ. դատախազի օգնական Մեծ. Կարապետ էֆէնտի Մուրատեանի հետ տեսնուելու պատիւն ունեցայ։ այս ազնիւ անձն շատ զբաղեալ տեսայ ծանր խնդիրներով, որ գրեթէ այս ընդարձակ կուսակալութեան յատուկ են։ Գլխաւորապէս օրուան խնդիր է կառավարութեան Դրան մէջ՝ Սիւրմէնէի բարբարոս խումբերու վարքի և ապստամբական շարժումներն։ Մուրատեան էֆ. իւր պաշտօնին մէջ ունեցած յաջողակութեամբ յոյժ սիրելի եղած է յաչս Կառավարութեան և մեր Ազգին։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օգոստ. Սուլթանը բարեհաճեր է Ատապազարի և Ատպիոյ թշուառաց ի նպաստ շրջաբերութեան հանուած մէկմէկ քառորդ մէճիտիէի 40 հազար տոմսերէն 250 լիրայի տոմս առնուլ, և հրամայեր է որ յանձնաժողովն յիշեալ թշուառաց պատսպարութեան ու հանգստեան համար ամեն ջանք ու խնամք ի գործ դնէ, և տեղեկութիւն տայ իրեն։

Կառավարութեան կրթական Խորհրդոյն կողմանէ Թէրջիմանը–Հ-ՈՒՅԷՐ լրագրոյն դէմ բացուած դատին շարունակութիւնն եղաւ երէկ։ Երկու կողմանէ ալ երկար խօսքեր արտասանուեցան, այնպէս որ յանձնաժողովն հարկադրեցաւ պահ մը դադար առնուլ։ ի վերջոյ նախագահն յայտարարեց, թէ երկու կողմն ալ պիտի հրաւիրուին ուրիշ անգամ, որոշումն լսելու համար։

Ի պաշտօնէ կծանուցուի մեծ եպարգոսական հրամանաւ, թէ այսուհետեւ որ լրագրի որ օրինաւոր արգելեալ եղանակաւ շարժի, և ասոր անոր պատիւն արատաւորել յանդգնի, այն լրագրոյն դէմ դատ պիտի բացուի ընդհանուր դատախազութեան կողմանէ, և պատուիրուած է ընդհանուր դատախազից, որ ամենայն խնամով կատարեն իրենց այս պարտաւորութիւնը։

Պաշտօնական այս ծանուցումն Պըլաք պէյի կողմանէ Վ-ՈՒԷՐ լրագրոյ դէմ եղած դանդատանց առթիւ հրատարակեալ է։

Դատական նշանաւոր պաշտօնական մը մայրաքաղաքիս բանտերուն բարեկարգութեան և բանտարկելոց դիւրակեցութեան համար, որ դատական բարեկարգութեանց կարեւորագոյն է և մարդասիրական պարտաւորութիւն, ընտիր ծրագիր մը պարտաստեր է։

Գարատաղի սահմանաց ուղղութեան գործը, ձմրան պատճառաւ, երկու կողմանց հաւանութեամբ, յետաձգուեր է մինչեւ գարուն։

Կրսուի, թէ մայրաքաղաքիս պաշարիկեան դեսպանատունը 2,000 լիրա փոխարինութիւն կպահանջէ՝ միջերկրական կղզեաց միոյն մէջ օրինաց հակառակ բանտարկեալ տօքթոր Ֆըլսոյի համար։ Դարձեալ յիշեալ դեսպանատունը հատուցում կուզէ եղեր՝ Աւոյոյ կողմերն քուրդ ցեղերու կողմանէ ամերիկացի ուղեւորաց ոմանց կրած հարստահարութեանց փոխարէն։

Դաղատեոյ կուսակալութիւնը Յունվար 21 թուով հեռագրած է առներքին գործոց նախարարութիւնն, թէ երէկ գիշեր ժամը 6ին ատենները գեռնաշարժ եղաւ բայց բարեբաղդաբար առանց օրեւէ վնասու։

Երէկ եգիպտական արժեթղթոց գիներն ինկան, և ասոր պատճառները համարուին Սուտանի նկատմամբ առնուած ինչ ինչ անպատաս լուրերը, զորս Եւրոպէ կը յիշէ։ Մեհեմեթին մարդիկը նեղը դրած են Սինքաթի բերդաքաղաքը։ թէպէտ եգիպտացի պահապան զօրքը քաջապէս կը դիմադրէ առ այժմ։ Մեհեմեթին լուր ղրկեր է Խարդումի եգիպտական բանակին ալ որ անձնատուր լինի, և հրամանատար Հիւսէյին փաշա

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

3

ՄՍՐԱՑՈՐԵԱՆ (ՄԱՒ.)

Ուստի ոչ սերմանելէն առաջ և ոչ սերմանելէ անմիջապէս ետքը տալու է աղրաժուռը մսրացորենի արտերուն։ հապա այն ատեն երբ բոյսերը բաւականապէս մեծցած են։ Առաջին անգամ որ արտը պիտի բահուի ու բուսոց արմատքը պիտի հողով լեցուին, այն է բուն աղրաջուրտալու ժամանակը, զի բոյ ին բուն աճելու ժամանակն այն է, հարկաւ և պատրաստական աղրի կունենայ աւելի պէտք։ Ուստի բահելու ատեն՝ դեռ բուսոց արմատքը հող կուտած չէ, մշակը ձեռքի բահով կը բաժակէ բուսոց ոտքին բոլորտիքը, և ուրիշ մշակ սափորով կամ չամչեայով (չամչագ) աղրաջուր կը ընու բաժակին մէջ։ ամեն տունկի մի չամ. ինչեայ։ այս կերպով աղրաջուրը ըստ կարի ի իր գնալով և արմատներուն մօտը ունեցածին չափ մնունդ կուտայ անոնց։

Հարցուեցաւ թէ ո՞ր տեսակ աղբերը աւելի յարմար են մսրաբոյսին – Քիմիական լուծմունք ծանուցած են որ մսրացորենը բաղկացուցիչ տարրերք են գլխաւորաբար փոթաս, փոսփորեան թթու, գայլախաղ, եւս կիր՝ եթէ կրային հողերու վրայ մշակուած է։ ուստի այն տեսակ աղբերը որ այս յիշուած գոյացութիւնքն ճոխաբար ունին, աւելի յարմար են մսրացորենի, թէ՛ յաճումն բուսոյն, թէ՛ պտղոյն լաւութեան ու առատութեան։ Ուստի բացի կենդանական աղբերէն, ոմանք ի հանդանակներէն և գոմի աղբերէն, նաեւ այրած փայտի մխիրը՝ ծառոց տեւեւներն՝ կենսական ածուխ՝ ոսկորներու աղացած մանր փոշին մսրացորենի համար արդիւնաւոր պարարիչներ են։ Ասոնց մէջ՝ փայտի մխիրին գործած օգուտը մեծ է։ նոյնպէս և ուանոյի և հաւուց աղբը, եթէ զգուշութեամբ գործածել գիտէ մշակը։

Հասարակօրէն մսրաբոյսի համար 20,000 քիլոկրամ գոմի աղբ բաւական կը համարուի մի հեկտար (իբր ութ տէնի.մ) երկիր աղբելու։ ակէ աւելին անշուշտ պատուերի. ոչ միայն մսրացորենի բարեկեցութեան և արդիւնաւորութեանը, այլ և իրեն յաջորդող սերմանեաց ալ օգտելու համար։

ՍԵՐՄՆ ԵՒ ՍԵՐՄԱՆՈՒՄՆ

Մսրահատը իւր լծելու կարողութիւնը անկորուստ կը պահէ տարիներով։ ըսելէ որ եթէ ցանուի կը-նայ բուսնիլ՝ տունկ ըլլալ և պտուղ տալ։ բայց երկրագործ մշակը իւր ընելիքը գիտնալու և յոյսը ապահովելու համար պէտք է մի տարեկան, կամ շատ շատ երկու տարեկան ունդը սերմ ընէ, զի անոնք դիւրապատրաստ կ'ըլլան ծլելու, շատ աւելի առողջ կ'ըլլան քան թէ եռամեայ ու քառամեայ ունդերը, և վերջապէս մշակն աշխատութիւն աւելի ապահովաբար կը պահէն։

Սերմը պահելու համար ընտրելու է այն գլուխներն որ մեծ են, ծայրէ ի ծայր լի, հատերը պինդ խիտ ու իրար սեղմած, և վազահասուկ տեսակներէն։ Բայց ասոնցմէ դիտելի է նաև ո՞ ջրարբի արտերու վրայէ առնուած սերմը՝ խոնաւ կամ ոռոգելի արտերու վրայ սերմանուի. իսկ ոչ ոռոգելի արտերու համար չոր երկրի վրայ եկած բոյսերէ սերմ առնուի։

Մսրացորենի գլխոյն վրայ եղած ամեն հատերը հաւասարապէս սերմ պէտք չէ ընել. հապա երկու ծայրերուն մօտ կեցող հատերը ի բաց թողլով, մէջտեղի հատերը հոնտ ընելու է. զի ասոնք անթերի ու կատարելապէս լեցուն ըլլալով, իրենց բերքն ալ միշտ աւելի ապահով է քան թէ երկու ծայրի հատիններն, որ միշտ կէսկատար կ'ըլլան թէ իրենք և թէ իրենցմէ ելած արգասիքը։

Հունտի համար պահուելու հասկեղը պէտք է երկայն ատեն կենան արմատոյն վրայ ու լաւ չորնան։ Երբ ապահովապէս չորցած են, քաղելու է զանոնք իրենց կոթով, և բարակ չուանով չարոց ընելով չոր ու օդահար առաստաղէ մէջ կախել. մինչև սերմանելու ժամանակը։ Ասով ոչ միայն ազատ կը մնան կերիչներուն հարուածէն, այլ և առաւել դաքնալէ ու աշխելէ։ Այսչափ աղեկութեան հակառակ՝ դեռ կան յամառօտ մշակներ որ սերմն ըլլալու հատիկները հակերէ կը թօթափեն և կոյտ կոյտ դրած կը պահեն։ Հոն եթէ կոյտերը անհոգութեամբ մշակեն թացութիւն առնուն կամ ինքնեռական տաքութիւն սկսի երեւիլ, և բորբոսի սկզբնաւորութիւն գոյանալ, յայնժամ ողջամբ մնա՝ ըսելու է այնպիսի հունտի և պտտի՝ եթէ սերմանի այդպիսի ունդ։

Տարւոյ ընթացքին մէջ մսրացորենը երկու ժամանակ ունի սերմանուելու. մէկ մը ի գարնան ապրիլ ամսու սկիզբները, և երկրորդ՝ ամառը ցորեանը կամ հաճարը հնձուելուն պէս, գարնան սերմանելիքը ուժով կամ Ամերիկայի տեսակ ըսուածներէն կրնայ ըլլալ. իսկ ամառը սերմանելիքն ըլլալու է կարճահասակ տեսակներէ, եւս առաւել անոնցմէ որ կանխահաս են, յորս յիսնօրեայ (սենքանդէն) և քառասնօրեայ (քառանդէն) ըսուածները շատ աղէկ են։

Դարնան սերմանելու ժամանակն ճշդել կարելի չէ, զի ամեն երկրի գարնանային բարեխառնութիւնը հաւասար չըլլալով, ոմանք մարտ ամսուան մէջ կրնան ցանել, մինչդեռ այլք հարիւ ապրիլ ամսոյ առաջին հնգեռասանից մէջ։ Ո՞ր թողունք որ նաև մէկ կլիմայի սակ օդերու փոփոխականութեան պատճառաւ կարելի չէ սերման ճիշդ օր և ժամանակ սահմանել, և միօրինակ պահել։

Տարակոյս չկայ որ եթէ կարելի ըլլայ ցանը սովորականէն կոր մը աւելի կանխել լաւ կըլլայ. որպէս զի տաքերը չ'հասած բոյսերը բաւականապէս զօրացած ըլլան։ Սակայն աչքերնուս դիմացը ունենալու ենք մեկ մեծ անպատեհութիւն մը որ կրնայ վերայ հասնիլ կանուխ ցանքէն։ Մսրացորեանը ցանուելէն ետքը եթէ անակնկալ ցուրտով մը ծլիլն արգիլուի, եւ կամ յորդ անձրեւներ ցանուած արտին երեսը կոխեն և ողորդուրս ծիլ կամ բոյս հանել, հապա իրենց կեցած տեղւոյն վրայ կ'ոլորին գալարին կ'ըմբդլին։ Այս վախով է որ

շատ մշակք ցանին ժամանակը փոխանակ կանխելու՝ կոր մը աւելի կ'ուշացունեն։ Այլ աղէկ է կրսեն ցանն յապազելով ծլած բոյսերը միօրինակ աճին, քան թէ կանուխ ցանելով և նոցա կանուխ ալ ծլելովը ցուրտն իրենց աճումն վրդովէ. որք եաքէն եթէ վրայ եւս դան, բայց կնսհիւանդ և վատոյժ կեանք անցուցնելով անչահեկան կ'ըլլան։

Ուստի ադարակի տերը կամ սերմանեաց վերակեցուն ինքզինքն կանոնաւորելու համար ոչ եթէ ամսոյն օրը պիտի դիտէ, այլ եղանակին բարեխառնութիւնը։ Ջերմաչափ և ծանրաչափ գործիքները և տոմարի լուսնակայից գուշակութիւնք կրնան իրեն օգնական լինիլ։ Այն երկիրներու մէջ որ հեռագրական թելերով օդոց յանկարծական փոփոխութիւններն որոտմունքն, անձրեւը, կարկուտը, հողմոց շնչելուն գիծը և չինից և ագարակաց կ'ազդեն, շատ վստահութեամբ ու կանոնաւոր կերպով կը կատարուին հոն սերման գործը։

(Շարունակ.)

թուլութիւն կը ցուցնէ եղեր, մինչ-դեռ անգլիացի Քոէդլէկան գնդապետը դիմադրելու կոչմն է։

Լոնտոնի պահպանողական լրագիրք յուսահատ են Կորտոն փաշայի պաշտօնին յաջողութեան մասին, և կը գուշակեն թէ Կորտոն փաշա Խարդում չհասած պիտի սպաննուի։

Կորտոն փաշա երկու միլիոն անգլ-ոսկի հարկաւոր հոմարած է իւր հիմնադրին յաջողման համար, և սոր մէկ միլիոնը Ռոչիլտի Պանքան տուած լինելով, կը կարծուի թէ Միացեալն Եգիպտոս դիւրաւ կրնայ գտնել Անգլիոյ օժանդակութեամբ։

—

Կարգ մը մարդիկ, որք Պահրի բաշայի եղեռնական մեքենայութեանց զոհ գացած էին, բայց մինչեւ յարդ կը լուէին վախնալով թէ աւելի ծանր դժբախտութիւն մը չհրաւիրեն իրենց վրայ, յայտնութիւններ պիտի ընեն եղեր Պեռական խորհրդոյ առջեւ։ Պեռական խորհրդոյ ամբաստանիչ ատենին Պահրի փաշայի դէմ պատրաստած ամբաստանագիրը շատ աւելի ջախջախիչ է եղեր քան թէ դատական նախարարութեան ամբաստանիչ ատենին նախապէս պատրաստած ամբաստանագիրը։

—

Հալէպի նահանգին մէջ անցեալները արձանագրեալ 70 հազար հոգիէն զատ, 31,400 հոգի ալ արձանագրուեր են մինչեւ Դեկտ. 31։

—

Դեսպանատանց գլխաւոր թարգմանք Երէկ Բ. Դուռը գալով՝ արտաքին գործոց նախարարի խորհրդական Տատեան էֆէնտիի հետ տեսակցեցան։

—

Աւստրիական փոխդեսպանն ալ երէկ պահ մը տեսակցեցաւ Տատեան էֆէնտիի հետ։

—

Եալովայէն նորեկ ճանբորդ մը կը պատմէ մեզ։

«Ամսոյս 22ին, Լալէ – տէրէ գիւղէն 150–160 կանայք և տղայք Գըլըհ գիւղ հարս առնել կերթան աղջիկան առուն։ Նոյն օրը այդ տան մէջ ոչխարի վաճառական երկու ալպանիացիք ալ կգտնուին՝ տանտէրէն հրաւիրեալ. սոնք գինովցալով՝ կը-զուի կը բռնուին վերի յարկը և իրարու դէմ կդնին. 150 – 160 կանայք ու տղայք՝ որ վարի յարկին մէջ հարսը քօղքելու զբաղեալ էին, լսելով վերի յարկի զարհուրելի կռիւը՝ եւ ահաբեկելով՝ կկսին ի փախուստ խուճապել, և այս պահուն տախտակամածը փլչելով՝ կանայք ու տղայք վար կթափին։ 30–35 հոգի վիրաւորուեր են. քանի մը տղայոց գլուխը պատռեր, եւ խեղճ հարսին մէջքը ցաւեր է»։

Օսմանեան արժէթղթոց միօրինակ արժէթղթի մը վերացման գործը՝ որ տակաւին տեղի ունեցած չէ, կարծիք թէ մօտերս պիտի կրնայ կատարուիլ, որովհետեւ Անգլիոյ արժեւոր հաւանութիւն տուած են, եւ Դաղղիոյ արժեւորց կողմանէ յարուցեալ ընդդիմութիւնը չպիտի կրնայ տակաւին եւս յապաղեցուցել գործադրութիւնը։ Դաղղիոյ արժեւորց ընդդիմութեան վերադրելի է՝ այս օրերս Օսմանեան արժէթղթոց բարձրանալն։

— —

Պէյլբր փաշա 4,000 զօրքով Թրինքիտատ գնացեր է նաւով, ուստից Թօքայի և Սինքաքի պաշարեալ բերդերուն օգնութիւն պիտի հասցնէ։ Ապստամբք մեծ բազմութեամբ բռնած են այդ կողմեր։

—

Նախարարական մօտալուտ փոփոխմանց զրոյցներն լինքին կը հերքուին, քանի որ շաբաթէ մ'ի վեր կը պտըտէին, մինչդեռ Բարձր. Սայիտ փաշայի նախագահութեան նեղքեւ գտնուող նախարարութիւնն ամեն ժամանակէ աւելի ամրապնդ կը կենայ իւր պաշտօնին վրայ։

—

Ֆրանսական Հանրապետութեան նախագահն երեք թանկագին ընծայներ ղրկած է Վեհ. Սուլթանին երեք որդւոց, որոց ի մօտոյ պիտի յանձնուին Նոյելի մարքիզին ձեռամբ։

—

Եգիպտոսէն կը ծանուցուի թէ, կ'ըսէ Վ-էէն, անգլիական հրամանատար Սբը Լ. Ուա անգլիացի սպայներ բերել կուտայ Եգիպտոսի զինուորական ծառայութեան համար, և թէ Դահիրէի և Աղեքսանդրիոյ մէջ 6 հազար անգլիական զօրաց մը-նալուն համար պէտք եղած գումարը նշանակուած է 1884 տարւոյ ելմտացոյցին մէջ։

—

Արեւելեան Բումելիի թղթատարական պաշտօնատունը ժամանակէ մ'ի վեր սկսած է Օսմանեան նամակագրոյմ գործածել իւր ղրկած նամակներուն վրայ։

—

Սպարապետի Դրան զինուորական ատեանն վեց տարի բանտարկութեան դատապարտեց գնդապետ Էահէմ պէյն, որ վերջին պատերազմին ժամանակ Իզմիր գտնուելով, պատերազմի դաշտը ղրկուելիք պահեստի վաշտերը կազմակերպելու պաշտօնն ունէր։ Էահէմ պէյ, տքթ. Մուսթաֆա պէյ և տքդ. Աբոստոլիտէս էֆէնտի անուն երկու բժշկաց հետ համախոհութեամբ, նորեկ զինուորները բժշկական քննութեան մը կ'ենթարկէր, և 5–15 ոսկի վճարելու կարող պահեստի զինուորներն անձնական տկարութեան պատճառաւ զինուորական ծառայութեան անկարող դատելով, կ'արձակէր, մինչդեռ աղքատ և իրապէս տկար և հիւանդ զինուորները պատերազմի դաշտը կը ղրկէր։ Ապրպէս, 100 զինուորի վրայ հազիւ 20ը պատերազմի դաշտը կը ղրկուէին, մինչդեռ Էահէմ պէյ և ընկերք մեծ հարստութիւն կը գտնէին։

Իւր երկու համախոհներն ալ չորսական տարի բանտարկութեան դատապարտեցան, և երբ-քն ի միասին ատեանի ճանապարհ լինելու և իրենց բոլոր ընչից յարգունիս դրաւման որոշում տրուեցաւ։

—

Փիլիպէի լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Արեւելեան-Ռումելիի ոստիկանութեան նախորդ հրամանատար Վիդալիս փաշա ինքզինք ընտրելի առաջարկեր է Ալէքսի փաշայի տեղ։

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԴՈՐԾԵՐ

Յունաց Ս. Պատրիարքն երէկ առաւօտ Ֆէներ ելլելով՝ Եփեսոսի Մետրապոլիտ Ս. Տ. Ագաթանգեղոսին անուան տօնախմբութեան ատեաւ, այցելութիւն մը ընելէ յետոյ, Հերակլիոյ Մետրապոլիտ Ս. Տ. Ղրիգորիոսի տունն գացեր, և նորա հանգուցեալ մօր մահուան համար ցաւակցութիւնը յայտնելով՝ Բերա Պ. Զարիֆիի տունը հանդիպելով և ցաւաքի համբով Պոյանը գիւղ վերադարձեր է։ «Ավլիր» լրագիրը կըսէ, թէ նախ Պատրիարքարան գացեր է Նորին Սրբազնութիւնն, և հոն գործերը կարգադրելէ յետոյ յիշեալ այցելութիւններն ըներ է։ Սոյն լուրն «Անաթօլիս» լրագիրն ալ երեկուան թերթովը հրատարակելով կը յաւելու թէ «հազիւ կը գտնուի բարձրագոյն պաշտօնեայ մը, որ իւր պաշտօնին և պաշտօնատեղւոյն վրայ սիրահարեալ լինի այնքան, որքան մեր Ցովակիմ Գ. Արբազան տիեզերական Պատրիարքն, և այս՝ հրաժարելէ զինի»։

Ազգային առանձնաշնորհութեանց այժմ ունեցած դիրքին վրայ, «Ստամբուլ» լրագիրը գրոյց մը կը հրատարակէ, ըսելով թէ մօտերս Բ. Դրան մէջ մանաժողով մը կը կազմուի Տիեզերական Պատրիարքարանին խնդիրները՝ հանրային իրաւանց տեսակէտով կրկին քննելու համար։ Ցիշեալ մանաժողովոյն նախագահը դեռ չէ որոշուած, սակայն պիտի բաղկանայ բազմամ բարձրագոյն Օսմանցի պաշտօնեաներէ և Բ. Դրան իրաւագէտ խորհրդականներէ։

Մենք, կ'ըսէ Նէօլոգոս, ո՛չ կրնանք ստել և ո՛չ վաւերացնել յիշեալ զրոյցը։ Վասն զի քանի որ խնդիրն երկու կողմանց կը վերաբերի, անոր միակողմանի քննութիւնն երբէք «դուռ մը չպիտի արտադրէ, նա՛ մանաւանդ որ մանաժողովը կը կազմուի դատախազ եղող մասանց մէկէն, առանց միւս մասին հաճութիւնն ստանալու։ Ըստ մեզ՝ խնդրոյն հանրային իրաւանց տեսակէտով քննուելն արժէք մը չունի, ըստ որում Բ. Դուռն 19/31 դեկտեմբեր 1833 թուականաւ ի Պարիզաքարան յղած «թեզքերէ» ով ուրոշակի բացատրեց որ Թուրքիոյ մէջ բնակող քրիստոնեայ ազգաց իրաւունքներն և առանձնաշնորհութիւնք կը յենուն հանրային իրաւանց վրայ՝ որք կը պարունակուին անայլայլելի կերպով Պէրաթներուն արտօնութեանց Խաթթի–հիւմայունները կարգադրութեանց և Պատրիարքարանաց կանոնադրութեանց մէջ։ Այսպիսի պաշտօնական յայտարարութենէ յետոյ խնդիրը միայն մէկ կերպով կրնայ քննուիլ, այսինքն թէ փոփոխութիւնը համաձայն են սոյն հիմանց։ այս ալ կը-նայ լինիլ մասնաժողովի մը միջոցաւ, որ երբու կողմէն հաւասար անդամներէ բաղկանայ։

Մինչեւ լրագրոյս մամուլը գրուած ժամը ո՛չ Հալասի և ո՛չ ալ Ռիւթերի գործակալութիւններէն ո՛և է քաղաքական հեռագիր հաղորդուած չէ մեզ։

Զմիւռնիայէն հասած մասնաւոր նամակներ կը ծանուցանեն թէ Գեր. Մելքիսեդէկ եպիսկոպոս Մորատեան Հռիփսիմեայ վարժարանին չինութեան աւարտելէն յետոյ առաջնորդութենէ պիտի հրաժարի իւր անձնական առողջութեան խանգարման պատճառաւ։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼԿ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՑ ԿՏՐԻՃԻ ՄԸ ՎԱԽՃԱՆԸ

Մէկ չէ տեսած Իսկիւսարու մէջ այն ալեւոր ծերունի Հայը՝ որ առտու և իրիկուն անվրէպ ժամ կ'երթար հատատ քայլերով և երեսնամեայ կորիճի մը ապրիւրեամբ։ Իմատիէ թաղին նախահայրը և միանգամայն վաղեմի նպարավաճառն էր նա՝ որ տէրտիրօջ «Օրհնեալ ելեղերեաց»ի շնորհաբաշխութենէն իր բաժինն առնելէ յետոյ, բացօթեայ տեղ մը կամ Հայոց գերեզմանատունը կ'ուղղէր իր քայլերը՝ ծառի մը շքին ներքև պահ մը հանգիստ առնելու կամ ցուրտ գերեզմանաքարի մը վրայ փոքրիկ մը պառկելու համար, ուր գնաց ամսոյս 21ին յանկարծակի հանդչելու համար ի հասակի գրեթէ 110 ամաց։

Բնիկ Պայազիտցի Մ. Սերովբէ Գրիգորեանն էր սա, որ Սուլթան Սէլիմայ ժամանակը Երուսաղէմ ուխտաւորութիւն ընելուն առթիւ «Մահտեսի» տիտղոսն առած էր և Հաճի Պապա կը կոչուէր։ Եւ իբր ապացոյց թէ արդարև «մահը տեսեր» էր, իր բազուկներն սահեղատիպ կապտագոյն նկարներով ծածկուած էին անջնջելի կերպիւ։ Այլ սակայն այս նկարներն՝ որք հնութեամբ հազիւ նշմարելի էին իր թաւուտ մարմնոյն խորշոմներուն մէջ, հեռաքրքրութեան արժանի ճշմարիտ հակապատկերներ կը ներկայացնէին։ «Սուրբ Գրքագրի» պատկերին քով «օձի» և «խժի» նկար։ Սուրբ Յարութիւնը «առիւծի» և «գայլանի» դրօշմն հետ գրկախառն դրոշմուած։ Պօղոս Առաքելոյն հաւատարիմ աշակերտն «հեթանոս եղեր էր ընդ հեթանոսս»։ Ի պահանջել հարկին՝ Ենիչէրեաց զինակիր գրուեր էր և իր գնդին սեփական նշանները կը կրէր։ Ցէրդ «օրթային եռանդն» (գնդի օգնական) էր ժամանակաւ Մ. Սերովբէ, որ Օսմանեան պատմութեան ամենէն յուզեալ ժամանակն ապրելով՝ ապահովութեան համար լաւագոյն միջոց մը չէր կրնար ընտրել։ Եթէ ոչ՝ Յունաց գերեզմանութեան ժամանակ՝ դիւրին չէր իրեն 5 դահեկանի զոյգ մը նորատի յոյն աղջիկ գնել գաղտնաբար գերեվաճառէն, և զանոնք տանիլ Գուզկունճուքի Յունաց եկեղեցին յանձնելով ազատագրել։

Հաճի Պապային կենսագրութիւնը քաղուած է իր բերանացի պատմութիւնն ներէն։ Իր ծննդեան թուականը հշդիւ չէ հասկացուած։ կը յիշէր սակայն թէ Սուլթան Սէլիմայ կայսրութեան առաջին տարիները (1789) գաղթած էր ի Պոլիս 13 կամ 17 տարեկան հասակին։ ուստի կ'երևի թէ Սուլթան Մուստաֆայի վերջին տարիները (1774) կամ Սուլթան Համիտի Ա.ոյ գահակալութեան միջոցները ծնած, և հետեւաբար 8 կամ 9 սուլթանաց ժամանակէից եղած է։

Հաճի Պապա մինչև ցմահ իր Քիզիգական կարողութիւնները պահած էր՝ հակառակ իր դպաւոր հասակին։ յիշողութիւն, լսողութիւն, տեսութիւն, ամենքը կատարեալ էին։ ոչ դէմքը խորշոմած էր, ոչ գանակը կորացած։ ակուայներն պինդ էին անարատ էին որ իր այս հասակին մէջ կաղին կը կոտրէր, և նոցը առանց քթոր ընելու չէր ուտեր։ Կենացը մէջ երբէք հիւանդացած չլլալով՝ Հիպոկրատայ աշակերտաց խնամոց պէտք չէր ունեցած։ Եւ եթէ երբեմն նեղուէր ջերմէ, տաքուկ արգանակաւ մը կը շատանար և վերմակը գլուխը կը քաշէր։ և ահա հետեւեալ առտու Հաճի Պապա անկողնոյն մէջ չը կար, «Առաւօտ լուսոյ» մտիկ ընելու գացած էր։

Ինչե՛ր չը կար այդ հարիւրամեայ ուղեղին, այդ փորձառութեան հինօրեայ թանգարանին մէջ՝ որ ամբողջ մէկ դարու ահաւոր արկածից բովանդակ պատմութիւնը կը պարունակէր։

Այս ալեւորը, որ մարդկային կենաց ամեն տեսակ պարագայներէն անցած էր, ի բաց առեալ ճոխ փարթամութիւնը, երիտասարդութեան ժամանակ սարսափելի յանդուգն եղած էր, չափահասութեան ժամանակ՝ անպարտելի խորամանկ, ծերութեան ժամանակ՝ անյողդոդ խոհական։ Մ. Սերովբէ իբր հաւատարիմ «Լոյտաշ» (արբանեակ) չէր վարաներ երբէք ներկայ գտնուելու այն արարողութեանց, երբ Ենիչէրեաց հուշակաւոր «Կարթսային» վերաբերումը կը կատարուէր հանդիսաւոր պարագայներու՝ իբր դրօշակահանդէս, կամ երբ իր գունդը «քսակ յափշտակելու» (ռոմիկ ընդունելու) համար կը պատրաստուէր։ Իմատիէի Հաճի Պապալը չը վախցաւ երեւելի «մատնիի» մը ծառային ոսկորները տեղաւորելու, երբ սա օր մը գողցուած չան մը առթիւ յանդգներ էր ձեռք վերցնել իրեն։

Հաճի Պապա որչափ կորովի, նոյնչափ աշխատասէր էր իր բոլոր կենաց մէջ։ և եթէ վերջին տարիներս՝ իր զուակաց խնամոց շնորհիւ՝ աշխատանքէ դադրած էր, տակաւին 8–10 տարի առաջ անասնաբուծութեամբ պարապելով՝ կովերու կաթն ու մածունը կը շահաբերէր։ Շատ հետաքրքրական բան էր իր գումն այցելելը։ կովերուն անունը Թագուհի, Այուսեակ էր իր թառներուն անուանքը։ որթերուն Մարտիկ, Հաղար կը կանչէր, վասն զի մին Մարտի մէջ ծնած էր և միւսը Համբարձման տօնին։ Միշտ ուրախ, միշտ զուարճախօս և շատ բարեսիրտ էր Հաճի Պապա՝ որ ամեն իրիկուն շիր թառնիկները շուրջն հաւաքելով՝ կզբօսնէր զանոնք առակներով։ Կը պատմէր թէ ինքն իր բոլոր կենաց մէջ՝ 40,000 հոգւոյ մէկ աւուր մէջ սպառածին չափ հաց կերեր էր, ըստ որում միջին հաշիւով մէկ տարին 200 օխայէն՝ 100 տարուան մէջ 20,000 օխա հաց սպառած կը համարուէր։

Կը պատմէր թէ իր երիտասարդութեան ժամանակ, ձմեռ առտու մը կանուխ, փողոցին ձիւներուն մէջէն խանձարուրատ զամբիւղէջ մանկիկ մը գըտեր էր իրօք, զոր իբր հարմանցու հոգեզաւակ իր տունը տարեր, մկրտեր, խնամէր էր, հակառակ դժբաղդ մօրուն տրտնջանաց որ նոյն իսկ իր նորածին անդրանիկը, ապագայ փեսացուն, անուանելու մասին բաղում զրկանաց ենթակայ էր արդէն։

Կ'երևէր թէ Հաճի Պապա կեանքէն չէր ձանձրացած իր վերջին օրերն իսկ։ կարծես ուխտեր էր որ մինչեւ Դիալադա Գուլէի աշտարակին բարձունքն անգամ մ'ալ չելնէ դերեզման չիջնէ։ Եւ արդարև այդ հոյակապ չէնքն այցելելը էր տակաւին անցեալ տարի ընկերակցութեամբ իր երկու թոռանց, և հոն իր անունն արձանագրեր էր իր ձեռքը։

ԳԻՏԱԿԱՆ

(Շարունակութիւն)

Առաջին անգամ Արուեստահանդէս մտնելու համար երեկոյեան ժամն ընտրելի էր։ Եթէ մէկը չգիտնար առաջուընէ թէ ո ր էր պալատը, չուտ մը կրնար դուշակել զայն այն լուսէն, որ հեռուն քաղաքին վրայ կրակ կայ կամ թէ շքեղ հիւսիսայիւ մը կը շողայ արեւմտեան կողմը։ Լոյսը ձեռնին ապակիներէն դուրս ելնելով ամպերը կը լուսաւորէր։ Երկու ելեքտրական հզօր հնոցներ, որք ցոլածու (ռէֆլէքթէօր)ներով հատատուած և պատուոյ գրան բարաւորին գլուխը գետեղած էին։ իրենց լուսաճաճանչ և շողշողուն շառաւիղները Յաղթութեան Կամարին և Գանգրտի հրապարակին վրայ կ'արձակէին։ Մերթ մեքենաներու ծուխը կ'ինչնար լուսաւորութեան գօտիին (զօն) մէջ և հրդեհի մը ծիրանի և չէկ երանգները կ'առնէր, լուսաւոր կոհակներ կը գլորեր, որք գիշերուան խաւարին մէջ ելեւէջ կ'ընէին։ Մերթ եւս հակապատկեր մը կը ձեւանար. միջոցն ազատ էր և լուսոյ ճառագայթները շլացուցիչ շողիներով կը ծփային ու կը ճճէին։ Վերջին մակարդակին մէջ լոյսը մաշամրգիներու (մառօնիէ) կատարին վրայ կ'ընթանար և տերեւներուն ծոպերը կը լուսաւորուին և զմրուխտի գոյն կ'առնէին։ կարծես թէ արեւոտ մարգագետին մը կախուած էր օդին մէջ։ Ստորին մակարդակին մէջ ճառագայթք թուփերու խոնաւ թաւուտները պրպտելով շիկագոյն կը գործէին և զանոնք փոխերանգ (շադուայեան) ցոլքերով կը ծածկէին, և ցօղին մանրիկ չիթերը ծանր ծանր և մի առ մի կ'ինչային իբր մարգարիտներ ի թոյր ծիածանի։ Հեռուն տուները ճերմակ ճաճանչի մէջ կը շողային։ Հայեացքը չընաղ և նորանման էր և մարդ հաճութեամբ կ'ուզէր հաւատալ թէ յաւերժհարանց աշխարհը փոխադրուած է։

Երբ մեծ դուռը անցնինք, տեսարանը մոգական կ'ելլայ։ Մարդ կ'ուզէր որ անմիջապէս առաջին յարկն ելնէ ուսկից բովանդակ կը տեսնուէր մեծ գաւիթը և իւր անհամար ըլլսերը, լուսաւորութիւնը անբաղդատելի էր պայծառութեամբ։ Հոս, հոն, ամենուրեք անկարգ և անհամադիր, չարժուն մեքենաներու, գործիքներու մէջտեղ կը փայլէին։ Վենետիկեցի շղջուն լապտերներուն նման՝ ելեքտրական կանթեղներ իրենց բազմագունի դունեներուն մէջ. ամբողջ գաւթին մէջ ասա անդ խոշոր ադամանդի նման լոյսեր գրուած էին որք իւրաքանչիւր ազդաց սեպհական տեղին կը նշանակէին և մրցողաց վայրերը կը սահմանէին։ Հոս սաստկալոյս հնոցներ, հոն մեղմ և տաք ճառագայթներով լապտերներ, ամեն տեղ ջահեր, աշտանակներ, լուսամաններ և ճրագներ կ'ուղարկէին իրենց անմահ ճառագայթները ոսկեվառներու (*) գոյնզգոյն դրօշներու և բազմերանգ դրօշակներու վրայ։ Առաջին յարկին համար կրնար ըսուիլ թէ ոսկիի, արծաթի և բարակ քարերու անհուն Մուղնէ մ'էր։ Կեդրոնը, ուր այս շողշողուն ցոլացումը կ'իշխէր, կանգնուած էր առաջին կարգի վարոս մը, որ ամեն ուղղութեամբ կ'արձակէր փոփոխակի կարմիր և ճերմակ փայլակներ։ Շէնքին գմբէթին ներքին կողմը կրակէ անհուն կամարի մը պէս կ'երեւար։ Ելիսեան դաշտին պալատը լուսոյ ճշմարիտ պալատը դարձեր էր։

Մեծ դռնէն արուեստահանդէսը մտնելու տեղւոյն աջ կողմը Գաղղիացւոց բաժանումն էր. ձախ կողմը օտարաց բաժանումներն էին։ Տեղը իրապէս հաւասար մասերու բաժնուած էր, կէսը օտար ազգաց, կէսը Գաղղիոյ։ Դիմացը պալատին ամբողջ երկայնութեանը ելեքտրականութեան մեքենաներու և արտադրիչ (ժէնէռատէօռ) գործիներու սրահը կը տարածուէր։

Գաղղիական կողմը աչքը անմիջապէս կը կենար երկաթուղւոյ գլուխաւոր ընկերութեանց արհեստական գործքերու վրայ. որոնց մէջ կային ելեքտրական ազդանշաններ, հեռագիրներ և գործել սկսելու ազդարար գործիներ. նոյնպէս նաեւ Կռամ և ժապլոչքօֆ ընկերութեանց գործքերն այցելուաց աչքերն իրենց կը յանկուցանէին։ Աւելի անդին այցելուն կը մտնէր Փարիզ քաղաքին չինուածքին մէջ, ուր ի հանդէս դրուած էր ժամացոյցներու կարգադրութեան զանազան դրութիւններ, Փարիզի շէնքերը շանթի դէմ պաշտպանելու սարուածներ, երկաթուղեաց թաղաքաչխութեան ելեքտրական ցանցը, լրհանակիրներու ազդանշաններ ևն։ Աւելի անդին կը դանուէր թղթատարութեան և հեռագրութեան պաշտօնեութեան չքեղ չինուածքը հեռագրական ընդունելութեանց և փոխագրութեանց կատարելագոյն գործիներով։ Ստորին կողմերը շուրջանակի դրած էին պատերազմական և ծովային պաշտօնէից և օդագնացութեան ձեմարանին վերաբերեալ արհեստական գործքերը։

Օտարաց կողմը ըստ երկայնութեան երեք մեծ վերնատան և խոտորնակի փոքր վերնատուններու բաժնուած էր։ Առաջին վերնատան սկիզբը, փարոսին դիմացօք Անգլիոյ վերապահուած էր։ Բրիտանական կառավարութիւնը Հելլուեսական ձեւով գեղեցիկ չէնք մը չինած էր, որուն մէջ ի հանդէս դրուած էին ամեն տեսակ գործիներ, ներքնաձեւայ հեռագրական թելեր, ազդանշաններ։ Ճամբուն վրայ կը տեսնուէր խոշոր խարսխանիշ մը (չամանտուրա) որոնոր շուրջն եղած սեղաններէն և ժամացոյցներէն վեր կը բարձրանար։ Այս գործիքը ընդծուելայ հեռագրական պարաներուն դիրքը և ուղղութիւնը սահմանող ազդարար խարսխանիշներուն մէկ օրինակն էր։ Այս խարսխանիշերը պարաներուն կը կապուին և բեկման ատեն դիւրին կ'ելլայ թելը վեր առնել և նորոգել զայն։

Շարունակելի

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

— —

ԳԱԼԱԹԻՈՑ ՊՈՐՍԱ

Գալաթիա, 25 Յունուար

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

Օսմանեան Քօնսոլիտ.

Երէկ երեկոյ գոցուեցաւ....դ.կ.	9	38 1/2
Պօրսային գոցուելէն վերջը «	9	38 1/2
Երէկ Բերայի մէջ.....		
Առաւօտուն բացուեցաւ..... «	9	39
Բարձրագոյն գին ..... «	9	39
Նուազագոյն ..... «	9	39
Կէս օրին ..... «	9	39
Փոխառութիւն 1865.....ֆր.	59	—
« 1865..... «	57	—
« 1869..... «	51	
« 1873..... «	54	50
Պօն տիւ Թրէզոր.....Անգլ. լիրա	18	—
Բուսէլի երկաթուղի.....ֆր.	43	50

ԲԱԺՆԵՏՈՒՄՔ

Սօրէթէ ժէնէրալ....Անդ.ոսկի	4	2
Ֆրէտի ժէնէրալ..... Օսմ. լիրա	7	
Պանք տը Ֆրանս..... « «	6	20
Սան. Շանժ է վալ.... « «	3	35
Թրամուէյ ..... « «	2	97 1/2
Ինիւ. Ֆիէ. Եգիպտական	—	—
Երէկ իրիկուն գոցուեցաւ	74	10
Գիշերը գործ չեղաւ		
Այս առտու բացուեցաւ..	74	12 1/2
Կէս օրին նոյն գին	74	12 1/2

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՅ

Օսմ. ոսկի.....	ՁՐ.	100	—
20 Ֆրանքնոց	«	87	27
Անգլ. ոսկի	«	110	17
Ֆրիմից	«	51	28
Բօլ. Էմբերիալ	«	90	04
Ռուսլի թղթադրամ.....	»	9	31
Թալէր	«	19	20
Ֆիորին	«	9	06
Մէջտ. արծ. (տարբ.)	«	107	36
Հինդնոց	«	102	—
Մէթալիք	«	100	5
Պղինձ	«	730	—
Թղթադրամ.....	«	1380	—
Վեցնոց.....	«	103	04

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լօնտրա 3 փետրուար ժամ 3 վ 15 երեկոյ

Անդ. Քօնսոլիտէ գոցուեցաւ....	101	3/8
Օսմ. « բացուեցաւ....	9	
« « գոցուեցաւ....	9	1/8
Օսմ. փոխառութիւն 1865	11	1/8
« « 1869	10	
« « 1871	67	3/4
« « 1872	16	3/4
« « 1873	9	1/8
Փոխառ. 1877	78	3/4
Պանք Օթօման	16	3/8
Ռուսական փոխառ. 73.....	85	1/2
Եգիպտ. միացեալ (իւնիֆիէ)	67	1/4
« առանձն. (բրիմիէ ժիէ)	60	7/8
Տայրա Սանիէ	67	3/4
Տօմանիալ (փոխառ. Բօչիլտ).....	33	3/4
Հունգ. պարտաթուղթ 1877.....	101	3/4
Փոխանակ. Բարիզի վրայ	25	386

Վիէննա 3 Փետրուար ժ 4 երեկոյ

Փոխանակ. Լօնտրայի վրայ	121	35
Օսմ. Երկաթուղի	20	60
Բարիզ 4 Փետրուար ժ. 3 վ. 45 երեկոյ		
Ֆր. Ռանթ 4 1/2 (քուբ. կտր.) բաց	106	65
« « 4 1/2 բաց.....	77	35
Օսմ. Քօնս. բացուեցաւ	9	12 1/2
« « գոցուեցաւ.քն. կտ.	9	15
Օսմ. փոխառութիւն 1863.....	—	—
« « 1865.....	55	—
« « 1869.....	49	—
« « 1873.....	45	—
Օսմ. Երկաթուղի	45	25
Պանք Օթօման	662	50
Գրէտի Լիոնէ	———	
« Ֆոնսիէ	1263	75
Բաժնետոմս Լիոնի	1250	
Սուէզի ջրանցք.....	2095	
Ռուսական 5% 1877ի	92	1/2
Իտալական Ռենթ.....	92	20
Արեւ. Ռուս.(Ռիւս Օրիան.).....	—	
Եգիպտական միաց. գոց	338	75
Սպանիական (արտաքին).....	60	
Հունգարական (ոսկի).....	102	
6% Հելլենական	412	30
Զէյթ Լօնտրայի վրայ.....	25	17

ԲԱՐԻԶ ԲԹԻԹ ՊՈՒՐՍ

3 Փետրուար ժ. 10 վ. 30 երեկոյ

Ֆրանս. Ռանթ 5 1/2 %.....	106	61 1/4
Օսմ. «	9 12	1/2
« Երկաթուղի	—	—
Եգիպտական միացեալ	336	25

ՄԵՏԷՈՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԿ

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԴԻՏԱՐԱՆ Ի ԲԵՐԱ

Փետրուար 6 (Ն. Տ.

		ժ.	Վ.
Ծագումն արեգական (Ամբարձումթ)		7	8
Մուտք « «		5	21
Կէս օր (Միջին ժամով) . .	12	14	17
Կէս օր (ժամ ըստ տեսակաց) .		6	32
Ծագումն լուսնի (Ամբարձումթ)	Ե	15	50
Մուտք « «	Ա	1	35

Երեւումն լուսնի . Լր. Լս. 11 փետր.

Աստղաբան ժամը 8 ին

	Հզրդմ.	Թր
Ծանրաչափ (Ծովու երես) . . .	770	3
Ջերմաչափ	5.	0
Դուռաղագոյն աստիճան	2.	2
Բարձրագոյն « իրիկուան	7.	4
Խոնաւութիւն 0/0	77	
Բարձրութիւն անձրեւի 36 ժամու միջոցին . .	հաղարդամեթր	0

Ուղղութիւն հողմոյ Հիւսիս. հանդարտ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 5 ԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

Ծանրաչափն ընդհանրապէս բարձրացած է Միջերկրականի վրայ՝ ուր հովը տկար է և փոփոխական. հիւսիսային հովը խիստ տկար կը փչէ Ադրիականի վրայ, բաւական ոյժգին Արշիպելագոսի վրայ, և տկար՝ Օսէսայի և Տրապիզոնի վրայ։

Բարեխառնութիւնն է 5 աստիճան ի Վիէննա, 4 յՕտէսա, 3 ի Փարիզ, և զերոյէն 5 աստիճան վար ի Բեդրբսպուրկ։

(*) (Օռիֆլամ), Գաղղիացւոց հին թագաւորներուն պատերազմական դրօշակը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՁՐԵՎԱՅԻՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ

Ամսոյս 1-էն մինչեւ 15-ը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսարանի Ս. Էջմիածնի տուներուն մէջ տեղի ունեցող հետեւեալ հանդէսներուն համար հրաւիրեալներ ստացած են հոգեւորականներ եւ աշխարհականներ.

Ամսոյս 1-ին՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի տօնի առթիւ՝ Ս. Ներսէս Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ներկայութեամբ՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Ս. Խորանի մատուռին մէջ՝ Ս. Ներսէս Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ձեռնադրութիւնը